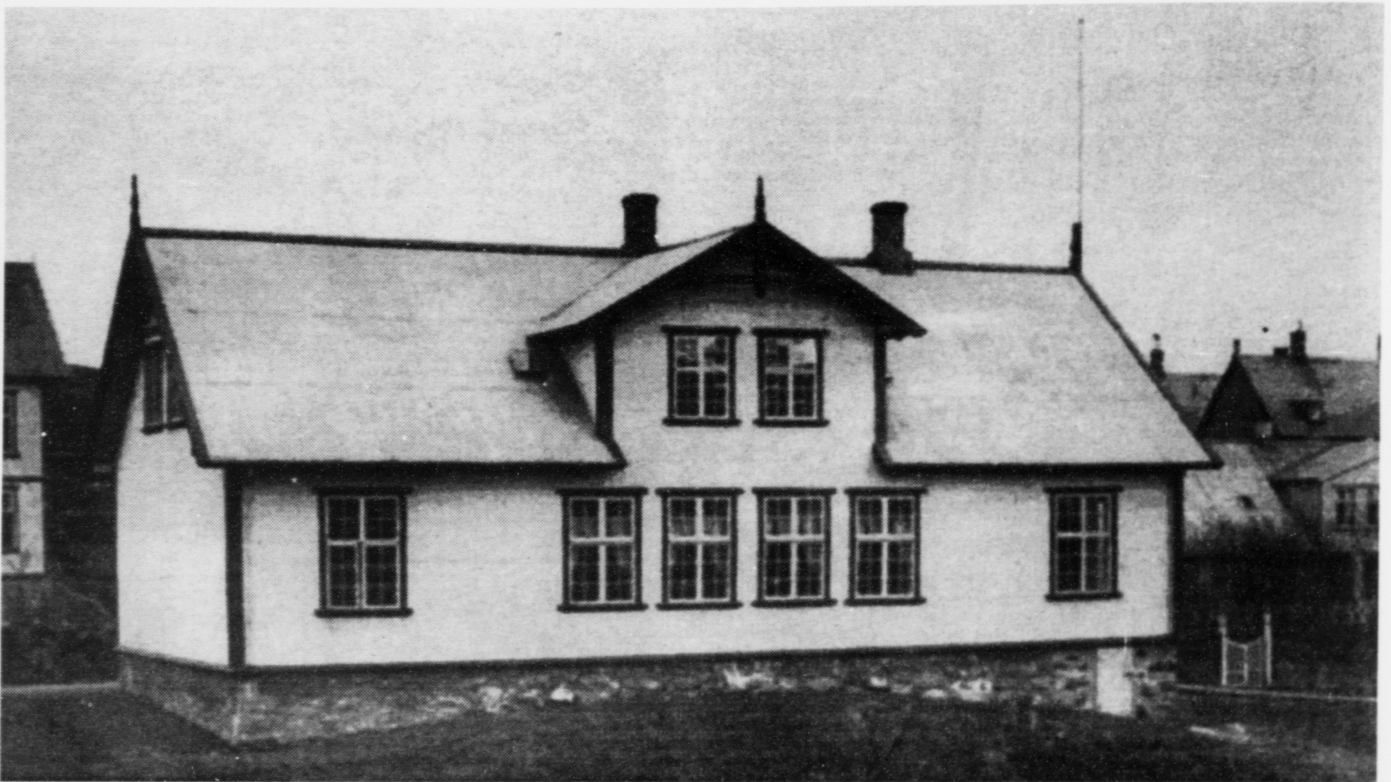

Týðningur lögtingsins hevði verið munandi størri, um føroyingar høvdu tikið við »tilboðnum« frá Alberti í 1906. Men »tilboðið« varð av ongum. Sambandsmaðurin Oliver Effersøe vann stórsigur á sjálvstýrismanninum Jóannes Paturson.

Sjálvstýrismenningin í Føroyum

Landbúnaðarábótin í 1938 fekk stóran týðning og gjørdi, at sjálvstýrisflokkurin fór í tvíningar, tí Jóannes Patursson tók ikki undir við henni

Niðanfyrir prenta vit røðu, sum Jákup Thorsteinsson helt á fundi um tjóðskaparrørsluna í Útvarpshøllini í heyst. Greinin er eitt yvirliit yvir sjálvstýrismenningina í Føroyum

19. öld var í stóran mun ein broytingartíð í Føroyum. Við politiskari umboðan í danska ríkisdegnum og endurreisingini av lögtinginum í broyttum formi 1852 fór ein politisering fram í samfelagnum. Grundarlag varð lagt undir eitt politisk-samfelagsligt medvit og eitt politiskt kjak og støðutakan til politiskar spurningar, sum er sermerkt fyrri eitt land við fólkareðiligrari skipan. Politiska liberalism-an var komin inn í hugaheimin hjá føroyingum.

Grundarlagið undir allari samfelagsligari framgongd er vinnulívið. Fortreytir tess vórðu avgerandi broyttar í farnu öld. Búskaparligi liberalistiski hugsanarhátturin, ið hevði stórt og vaksandi árin tá á døgum, gjørdi av við stovnar sum kgl. einahandilin her á landi, og frælsa vinnulívið, sum nú vaks fram, gjørdist av stórum týðningi fyrri búskaparligu menning okkara.

Mentanarliga menningin ella broytingin, sum hevur samband við ta politisku og búskaparligu, sum nevndar eru omanfyri, kom til dæmis til sjóndar við einari nýggjari skúlaskipan: fyrst við almúguskúla ella fólkaskúla,

síðani við millum- og real-skúla (1861) og við lærarskúla (u. 1870).

Eitt, sum sermerkir føroyskt andslív í seinra partinum av 19. öld er tjóðskaparrørslan. Flest øll okkara vita, hvussu hon tók seg upp: fyrst sum ein mentanarlig veking, sum kom fram við tjóðskaparyrkingum millum føroyskar studentar í Keypmannahavn. Eini 10 ár seinri festi hon røtur heima í Føroyum, har fólk í vaksandi tali tóku til sín henda skaldskap og hesar hugsjónir. Monnum gjørdist stóðugt meira greitt, at tjóðareyðkenni okkara, arvirin frá fedrunum, og undir hesum serliga málið, máttu varðveitast og mennast, so at tey ikki skuldu fara til grundar í tí nýggju og ógvislugu broytingartíðini - og føroyingar sostatt missa seg burtur sum tjóð.

Ein varði

Sigast má, at jólafundurin í 1888 gjørdist ein varði í hesum sambandi. Hugsjónar- og framtaksmenn kunngjørdu henda fund við tí høvuðsendamáli at verja Føroya mál og Føroya siðir. Hesin fundur fekk varandi týðning fyrri føroyskt and-

lív og menningina av tilvit-an okkara um egnan samleika.

Hans J. Debes, professari, skrivur um tjóðskaparrørsluna, at hon byrjar sum ein heilt nýggj tilvitan í einum stórum parti av fólkinum um at vera ein tjóð, og henda áðan birti lív í eina samskipaða rørslu fyrri at varðveita tey eyðkenni, sum tilsamans vóru tað sama sum føroyskur tjóðskapur. Her galt serliga um at verja málið, sum varð hildið at vera í vanda fyrri niðurbrotning ella týning, at reinsa og menna tað, og hjálpa tí at fáa tann sess, tað varð hildið at eiga sum móðurmál hjá teirri føroysku tjóðini. Men skjótt kom til sjóndar, at eitt var at semjast um, at málið skuldi varðveitast; annað var metingin um, hvussu best kundi virkast fyrri mál-inum, og eisini um, hvørja stóðu menn høvdu ætlað tí í samfelagslívinum sum heild.

Hetta kom at spjaða tjóðskaparligu rørsluna, og í spjaðingini hómast tær linjur, sum eyðkenna tíðina aftaná: eina viðgongda-tjóðskaparliga, sum varð til sjálvstýrisrørsluna, og eina

meira afturhaldandi, sum varð til andstøðuna ímóti sjálvstýrisrørsluni. Stríðið millum hesar harðnaði í árunum eftir aldarskiftið til tað í 1906 kom til skarp-skeringar. Úrslitið var ósigur fyrri sjálvstýris-hugsjónina, og tað fekk avleiðingar fyrri politisku viðurskiftini í Føroyum og fyrri viðurskiftini millum Føroya og Danmarkar.

Oddamaðurin í føroyskum sjálvstýrispolitikki um aldarskiftið og fram ímóti hálfari 20. öld var sum øllum kunnugt skaldið og politikarin Jóannes Patursson, bóndi í Kirkjubø. Nógva av aðalsjónarmiðum hansara eru sett fram í bókini »Færøsk Politik«, sum kom út í 1903. Hann umboðaði Føroyar í danska ríkisdegnum, umframt at vera løgtingsmaður, og aðalmál hansara var at virka fyrri størri frælsi til føroyingar - og í tí sambandi at geva teimum størri ávirkan á landsins leiðslu.

Fyrri mótsæðumenn hansara var tað sera umráðandi at fáa hann feldan til ríkisdagsvalið í 1906, og eitt av teimum málum, sum førði við sær, at stórir partur av føroysku veljarunum fullu frá honum, var so-